

Beschouwingen bij het colloquium tien jaar GOK-decreet

Antwerpen, november 2012

Colloquium tien jaar GOK-decreet¹

Het belang van dit colloquium kon moeilijk overschat worden. Wat is of was het effect van grote inspanningen en engagement van velen als centrale vraag.

Luc Lamote

Doel van het colloquium

Dit colloquium maakt een balans op van wat onderzoek tot op heden aan evaluatie-materiaal te bieden heeft over het gelijke onderwijskansenbeleid. Op basis van de beschikbare wetenschappelijke inzichten omtrent doelgroepenbeleid, inschrijvingsbeleid, implementatie en effectiviteit van het GOK-beleid beoogt dit colloquium tevens een dialoog tussen beleidsmakers, onderzoekers en professionals.

Gelijke onderwijskansen, rechtvaardigheid en kwaliteit

Ondanks beginnende evidentie dat het GOK-beleid zijn vruchten afwerpt, blijft dit beleid onder vuur liggen. Een Vlaams politicus maakte er ooit een karikatuur van door het te vergelijken met 'een gouden medaille voor iedereen'. Door alle leerlingen a priori gelijk te belonen zou men uiteraard elke prikkel tot inspanning (die deel uitmaakt van de educatieve doelstellingen) wegnemen.

Een goed begrepen GOK-beleid houdt echter het midden tussen individuele uitdaging en het overbruggen van sociaal ongelijke kansen. In de literatuur kunnen drie belangrijke determinanten van onderwijsprestaties onderscheiden worden: aangeboren talenten, inspanning, en omgevingsfactoren (zoals etnische of sociale herkomst). Een GOK-beleid streeft ernaar om deze laatste bron van ongelijke prestaties weg te werken. Verschillen in inspanning en talenten daartegen blijven meestal 'aanvaard'.

Een ander hardnekkig vooroordeel luidt dat extra middelen voor kansengroepen ten koste gaan van de sterke leerlingen ('zero-sum game') of zelfs van de gemiddelde kwaliteit ('nivellering naar beneden'). Rangschikt men echter landen op een dubbele schaal, met enerzijds een indicator van sociale ongelijkheid en anderzijds een maatstaf van gemiddelde kwaliteit (of performantie), dan stelt men, zo niet op een positieve, dan minstens op een nul-correlatie tussen (on)gelijkheid en kwaliteit van het onderwijs. Met andere woorden, op landniveau kunnen beide gerust hand in hand gaan. Hetzelfde geldt wanneer (on)gelijkheid en gemiddelde prestaties van kopgroepen worden afgezet. .../...

Ides Nicaise

Geachte heer Nicaise,

Met grote interesse en verwachtingen heb ik het colloquium bijgewoond. Ik heb achteraf voor zover mogelijk de onderzoekresultaten nagelezen. Met de beste wil van de wereld kon en kan ik geen significante invloeden vaststellen. Wat de parameters ook zijn, er worden geen aantoonbare effecten vastgesteld. Deze die er wel zijn werden door de onderzoekers

¹ http://steunpuntssl.be/Nieuws_en_activiteiten/Colloquium-10-jaar-gok-decreet

gerelativeerd of zijn niet te verklaren. Erwin Ooghe, een van de onderzoekers vatte het als volgt samen.

'Ondanks de autonomie van de scholen, mag de signaalwaarde van de GOK-financiering niet onderschat worden. De GOK-financiering heeft de sociale ongelijkheid doen dalen, maar niet de kennisongelijkheid en -armoede. Socio-emotionele ontwikkeling blijkt heel belangrijk te zijn, niet alleen voor het bevorderen van bijvoorbeeld, een beter zelfbeeld, maar ook voor de leerprestaties. (Verder onderzoek is absoluut noodzakelijk om te weten wat werkt en wat niet.)'

Dat de signaalwaarde en de aandacht voor 'zorg' op school is toegenomen klopt ontegensprekelijk. Maar zit hem daar juist niet het probleem? Zonder op de boodschapper te willen schieten, afstand nemend van karikatuur-kritiek vanuit de politiek, wil ik mijn ontgoocheling over het gebrek aan rendement van de geleverde inspanningen duidelijk maken. De stelling dat *'Ondanks beginnende evidentie dat het GOK-beleid zijn vruchten afwerpt'* kan ik niet volgen.

Al meer dan 10 jaar geef ik het signaal dat de zorgverbreding in het onderwijs ondanks zijn positieve doelstellingen en engagement contraproductief is. Deze stelling wordt niet in dank aangenomen omdat ze kritiek inhoud ten opzichte van onze meest positief geëngageerde collega's. Vanuit 20 jaar ervaring aan de onderkant van de waterval kom ik tot de conclusie dat de remedie erger is dan de kwaal. Kortom stop ermee.

Ik kan geen wetenschappelijke argumenten aanleveren maar ik hoop dat mijn persoonlijk engagement en ervaring uit de praktijk geloofwaardig mogen overkomen. Het doel van de zorgverbreding wat later in het GOK-decreet werd geformuleerd was: *'Het uitwerken van een geïntegreerd Vlaams onderwijsbeleid dat alle kinderen en jongeren optimale kansen biedt om te leren en zich te ontwikkelen.'* Met andere woorden interne en externe uitsluitingsmechanismen wegwerken waardoor de kansen van iedere jongere gemaximaliseerd worden.

Deze doelstellingen kan je niet herleiden tot het meten van schoolresultaten. Als belangrijkste parameters wil ik het welbevinden en de slaagkans van de jongeren als uitgangspunt nemen. Dat de socio-emotionele ontwikkeling belangrijk zijn voor het bevorderen van een beter zelfbeeld maar ook voor de leerprestaties hoeft geen betoog. De vraag is hebben de voorbije 20 jaar zorg- en gokbeleid dit welbevinden verbeterd of is het tegendeel waar? Hebben 20 jaar eerlijk en positief engagement een verschil gemaakt?

Zorg

In 1992 startte de zogenaamde 'zorgverbreding' in de basisscholen. Enkele jaren later begon het labelen van kinderen en de groei van het bijzonder onderwijs. Ik hoop dat gericht onderzoek mijn stelling dat er een verband is tussen beiden duidelijk zal maken.

Het labelen van kinderen gebeurde massaal zonder kwaliteitsgaranties. Op een studiedag² 'het kind achter het label' (5 oktober 2011) 'kwalitatief onderzoek³ bij kinderen met een diagnose van gedragsstoornis' werd duidelijk wat de omvang en het gevolgen zijn van dit 'beleid'. De exponentiele groei van relatieve gebruik en andere medicaties bij kinderen en jongeren zijn op zijn minst zorgwekkend. De effecten van jarenlang psychofarmaca gebruik zijn niet gekend. Vlaanderen kent blijkbaar dubbel zoveel autismespectrumstoornissen dan

² Met een grote dankbaarheid voor Julie De Ganck, stel ik "DRUK INDRUK HERDRUK" voor. Al 20 jaar weet ik uit mijn dagelijkse praktijk dat er zich een probleem stelt van "Psychiatisering". Gelukkig is de tegenbeweging ingezet, kan de doorgeslagen slinger gestopt worden. Luc Lamote

³ <http://stijnvanheule.psychanalysis.be/wp-content/uploads/2011/11/2011-10-03-Druk-Indruk-Herdruk-finaal.pdf>

in de rest van Europa. De probleemstellingen in ziekte en gedragsproblemen blijken exponentieel toe te nemen. Of wel is dit waar, en dan hebben we een probleem, of dit klopt niet en hebben we dus nog een groter probleem.

In de 'overstap'⁴ werden van 50 jongeren, die voor een misdaad omschreven feit door de jeugdrechter werden geplaatst, een nieuwe diagnose opgesteld en vergeleken met het aangeleverd dossier. Er was geen enkel significant verband tussen vastgestelde symptomen en eerdere labeling. Geen enkel verband! Ook werd vastgesteld dat vele jongeren al jaren relatieve gebruikten.

Waterval

In 2002 schreef ik⁵ 'de waterval heeft nog nooit zo goed gewerkt'. De cijfers zijn duidelijk. Schoolachterstand neemt toe, de groei van het bijzonder onderwijs, het deeltijds onderwijs en de niet gekwalificeerde uitstroom zijn zorgwekkend. Ook hier gaat het over duizenden jongeren, hun dromen en dat van hun ouders.

De remedies verscholen in de zorg zijn mislukt omdat ze uitgaan van een middenklasse die geen enkel voeling meer heeft met de non-middenklasse. Onze jongeren zijn geen verzorgingsobjecten.

GOK 2.0

Recente literatuur⁶ maakt nieuwe benaderingen en inzichten mogelijk. Maar ook wat gezond verstand in het toetsen van de dagelijkse werkelijkheid helpt. Ik heb geen nulmeting nodig om de veranderingen die ik dagelijks zie te begrijpen.

Ik vrees echter dat de discussies over het 'Gokbeleid' achterhaalt zijn. De omgevingsfactoren waar onze scholen in de steden zich vandaag bevinden veranderen steeds sneller en diepgaander. De evolutie van de grootstedelijke context lijken exponentieel te verlopen. Onderwijs ondergaat dit en probeert aan steeds wisselende behoeften te beantwoorden. Wanneer 5 % van de bewoners⁷ de stad jaarlijks verlaten en 6 % nieuwkomers de stad binnenkomen dan gebeurt er iets met de stad, haar structuren, sociaal weefsel, haar inwoners. De grenzen van het adaptatie vermogen van organisaties en mensen wordt daarbij ver overschreden. Dit kan via politiek correcte uitgangspunten niet weggeveegd worden. De politieke stellingname dat deze veranderingen een historische constante is klopt niet, noch in haar omvang, samenstelling als de aard van de migratie. Dit mondiaal fenomeen is een unieke werkelijkheid die inderdaad niet terug te draaien is. De probleemstelling wordt er daarmee niet minder om.

Ook onze gezinnen, de sociale omgeving zijn onderhevig aan grote veranderingen waarvan het belangrijkste probleem in onze stad vertaald wordt in armoede. Als scholen ervaren we als eerste wanneer leerlingen geen eten hebben en het ook niet kunnen kopen. Wij weten wat er gaande is in de straat, onze stad. Als onderwijs zijn we de thermometer van de wijk, niet het medicijn. Onderwijs kan niet aan sociale politiek doen, ze ondergaat die.

De vaststelling dat onderwijs niet langer haar emancipatorische kracht kan waarmaken is correct. De wijze waarop emancipatie van grote groepen in Vlaanderen -15% middenklasse na de tweede wereldoorlog, 65% in de jaren 80 – zich voltrok was het resultaat van een maatschappelijk programma gestuurd door het gepolitiseerd middenveld. Het is niet het

⁴ http://www.denoverstap.be/site_deoverstap/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

⁵ <http://www.bloggen.be/luclamote/>

⁶ 'Borderline times' Dirk de Wachter, maar ook Willen Schinkel inspireren mij. De pedagogische inzichten uit de groeiende kennis van de hersenontwikkeling.

⁷ Voor Antwerpen gaat het hier over 22.000 mensen die in 2011 de stad verlaten en 27.000 nieuwkomers. De cijfers voor Brussel zijn percentueel vergelijkbaar.

onderwijs dat de emancipatorische motor was, zij was wel het instrument in het verlengde van het christen- en sociaal democratisch middenveld. Dit succesverhaal kan volgens mij de basis vormen voor nieuwe inzichten.

Vandaag moet ik vaststellen dat de tweedeling in de samenleving zich voltrokken heeft. Deze is totaal, zowel vanuit sociaal, cultureel of economisch standpunt. De analyse over verscheidenheid klopt maar gedeeltelijk en is volgens mij ondergeschikt aan een nieuw klasse-probleem dat ik wil omschrijven als middenklasse versus een groeiende non-middenklasse.

Een vernieuwd GOK beleid zal zich moeten losmaken van haar eigen casuïstiek. De kwaliteit van sociale weefsels het middenveld en bij uitbreiding het onderwijs staan centraal. Hoe solidariteit waar maken vanuit grote diversiteit? Hoe het stedelijk project koppelen aan deze van de vele nieuwkomers en de Moslingemeenschap in het bijzonder? Dit was en is de missie van het middenveld en dus ook onderwijs. Kortom hoe kan onderwijs terug actief deel uitmaken van het sociaal weefsel.

De vele probleemstellingen in de analyses hebben wel degelijk een hiërarchie. In de eerste plaats gaat het hier over de dromen van ouders en hun kinderen. Al de rest is ondergeschikt en utilitair. Schuldvragen zijn niet aan de orde. Onze scholen, ouders, maar ook onze jongeren, willen allen het beste.

Zaak is de transitie die onze samenleving doormaakt, hoe bevreemdend ook, positief te vertalen. Het blijft mijn overtuiging dat dit een opportuniteit is voor het (katholiek) onderwijs.

GOK 2.0, het is nodig!

Luc Lamote⁸

Schoonbroek 51
2030 Antwerpen
+32476401817
Luc.lamote@pandora.be

⁸ Luc Lamote was gedurende 20 jaar directeur van het centrum Leren en werken in Antwerpen, oprichter van WELA, De Overstap en vele andere initiatieven aan de onderkant van de waterval.